

de heerschappij van het theoretiserend verstand, de 'reine Vernunft', die via een dialectisch proces tot onbedoelde, tegengestelde verhoudingen van onvrijheid en onrecht heeft geleid⁷.

Varend op het kompas van maatschappijkritische interpretatoren wijst een politieke theologie op de noodzaak, de eigenlijke bedoelingen van de Verlichting alsnog in de hoog geïndustrialiseerde samenlevingen van vandaag te verwerklijken. Deze in beginsel positieve, zij het kritische benadering van de Verlichting impliceert dat kerk en theologie zich op hun eigen wijze en in een proces van zowel continuïteit als vernieuwing moeten inzetten om de maatschappelijk-politieke voorwaarden te scheppen voor christelijke vrijheid en hoop. Het gaat om een 'na-individualistische' of 'naburgerlijke' vervulling van de evangelische opdracht. Vooreerst moeten de consequenties worden getrokken uit het langzamerhand algemeen aanvaarde inzicht van de historiciteit en relativiteit van theologische uitspraken, iets waarvan noch de Verlichtingsdenkers noch hun bestrijders zich voldoende bewust zijn geweest. Vervolgens moeten de kerkelijke instituties en structuren in hun betrekkelijkheid en vanuit de feitelijk tot 'tegenspraak' dwingende praktijken regelmatig worden geanalyseerd⁸.

Op kerkhistorici wordt daarom een beroep gedaan om, met deze perspectieven voor ogen en steunend op hun bijzondere deskundigheid, een ongeveer tweehalf eeuw oude geschiedenis van kerk en theologie opnieuw te bezien. Zij zullen eerlijk moeten verhalen van het menselijk falen in de eigen christelijke kringen; van mislukte kansen, niet tot wasdom gekomen plannen, doodgelopen initiatieven, overvleugelde groeperingen en afgewezen vernieuwingspogingen; van schijnverzoeningen, pragmatische of zelfs opportunistische positiekeuzen en onrust bedwingende gezagsverdedigingen; van steriele onverzoenlijkheden, starre verideologiseringsen en anthithetische paradoxen; van expansieve en op triomf beluste groepsmentaliteiten, theocratische sublimeringen, intolerante exclusivismen en misbruikte machtsverhoudingen. Hoe sterk hebben immers christenen elkaar onderling bestreden in hun strijd

7. Zie voor een politiek-theologische kritiek op de katholieke sociale leer: W. Kroh, *Kirche im gesellschaftlichen Widerspruch*, München 1982. Voor het neocalvinisme tussen theologie en politiek: M.E. Brinkman, *De theologie van Karl Barth: dynamiet of dynamo voor christelijk handelen*, Baarn 1983.

8. In het begrip 'tegenspraak' als vertaling van 'Widerspruch', de tegenstelling tussen theorie en praktijk, komt de gedeeltelijke Marx-receptie tot uiting. Zie onder meer K. Derksen in het onder noot 3 genoemde artikel.